

13. září 2005 procházel přes Karlovo náměstí občan Michal Velíšek a v kočárku vezl devítiměsíční dcerku. Všiml si muže, který ohrožoval jakousi dívku. Zeptal se ho, co se děje, a šest hodin nato zemřel v nemocnici na následky průstřelu břicha. Ostatní přežili: ohrožená dívka, dcera v kočárku, vrah. Iva Velíšková se stala vdovou, dcera Valentina sirotkem; řada dalších lidí v Michalu Velíškovi ztratila důležitého člověka.

Cenu Michala Velíška, která se uděluje za projev osobní statečnosti k ochraně života českého občana nebo českým občanem, obdrželi:

- v roce 2006 Aleš Babinski za obranu zdravotního personálu v karvinské porodnici při napadení skupinou násilníků
- v roce 2007 Roman Ferenci za záchranu čtyřletého chlapce, který spadl pod jez rozvodněné řeky
- v roce 2008 Filip Korostenski za záchranu těhotné ženy, která ztratila vědomí za volantem svého vozu
- v roce 2009 Pavel Staňa a Petr Fišer za záchranu cyklisty, který téměř vykrvácel, když jej na železničním přejezdu srazil vlak
- v roce 2010 manželé Lucie a Michal Kučerovi za to, že se s holýma rukama postavili bývalému partnerovi jejich tety, který ji chtěl ubodat

Za rok 2010 byla Cena Michala Velíška předána ve čtvrtek 16. prosince 2010.

Při příležitosti vyhlášení Ceny Michala Velíška se uskutečnily semináře:

- ***Učíme se chránit sebe a druhé*** a panelová diskuse ***Odvaha a rozum aneb Jaké ctnosti podporuje naše právní prostředí a veřejné mínění***
17. října 2006 v jednacím sále Senátu vystoupili: Martin Kloubek, John Bok, Jan Ženatý, František Bublan, Miroslav Bubeník, Vladimír Šutera, Štěpán Vymětal
- ***Odvaha bránit druhé: „geneticky zakódováno“, „výchovou vštípeno“ aneb Vychováváme k odvaze***
12. prosince 2007 v Rezidenci primátora hlavního města Prahy vystoupili: Marek Špinka, Anna Pekárková, Petr Kadlec, Jiří Drejnar, Jan Kozler, Miroslav Vaňura
- ***Jak se rodí hrdina***
10. prosince 2008 v Rezidenci primátora hlavního města Prahy vystoupili: Michal Kolář, Pavel Říčan, Martin Skála, Hana Slobodová (a Dana Marková), Jiřina Šiklová, Pavel Štingl
- ***Namísto práva zlo***
9. prosince 2009 v Rezidenci primátora hlavního města Prahy vystoupili: Jan Dušek, Martin Kloubek, Jan Kranát, Karol Sidon, Jaromír Štětina

Záštitu nad akcí převzal i tentokrát primátor hlavního města Prahy.

Z mnoha stran pomluvy slyším. Kolkolem děs!

„Udejte ho!“, „Udáme ho!“

Kdekdo z těch, s nimiž jsem pokojně žil, čeká, až se zhroutím.

Jeremjáš 20, 10; Bible – Český ekumenický překlad (Česká biblická společnost, 2001)

CENA MICHALA VELÍŠKA – 5. ROČNÍK

Nadace ADRA ve spolupráci s TV Nova pořádá
při příležitosti 5. ročníku vyhlášení Ceny Michala Velíška
ve čtvrtek **16. prosince 2010 od 10.30 hodin** v Rezidenci primátora hlavního města Prahy na
Mariánském náměstí 1, Praha 1

SEMINÁŘ ODVAHA NA KAŽDÝ DEN

Cílem semináře je připomenout, že příležitosti k projevení občanské odvahy nabízí každý den kohokoliv z nás.

Program semináře

10.30-10.40 *úvodní slovo* Vítězslava Vursta

10.40-10.55 Ondřej Fischer: *OdvaHa jako ctnost*

10.55-11.10 Karel Šimr: *(První) pomoc v Bibli*

11.10-11.25 Naděžda Pelcová: *Výchova k odvaze a odvaHa vychovávat*

11.25-11.40 Terezie Hurychová: *OdvaHa na misi a ve službě*

11.40-11.55 Jiřina Šiklová: *Jen si tak hvíznout*

11.55-12.35 diskuse

13.00 předávání *Ceny Michala Velíška* za rok 2010
raut

Bohumila Baštecká

moderátorka semináře

E-mail: basteck.b@tiscali.cz

Mobil: 776 027 468

Vítězslav Vurst

koordinátor projektu *Cena Michala Velíška*

Ing. Mgr. Ondřej Fischer, BD, MA

Vystudoval stavební fakultu ČVUT. Po r. 1990 započal studium teologie na Katolické teologické fakultě Univerzity Karlovy, které po dvouleté pastoračně-humanitární praxi v Západní Africe dokončil na University of London, Heythrop College. Pokračoval studiem filosofie náboženství na King's College London a v doktorském programu filosofie na Filozofické fakultě Univerzity Karlovy. Zabývá se profesní etikou se zaměřením na sociální práci a příslušnými aspekty existenciální filosofie a antropologie. Přednáší na Vyšší odborné škole Jabok a na Evangelické teologické fakultě Univerzity Karlovy v bakalářských oborech *Pastorační a sociální práce* a *Teologie křesťanských tradic* a na navazujícím magisterském oboru *Diakonika - Křesťanská humanitární a pastorační práce*.

Kontakt: fischer@jabok.cz

Terezie Hurychová

Zdravotní sestra, narozena v Litomyšli, pracovala na Anesteziologicko-resuscitačním oddělení v Litomyšli a na chirurgické jednotce intenzivní péče ve Fakultní nemocnici na Karlově náměstí v Praze, v Brně ve Fakultní nemocnici v Bohunicích a v Praze na Homolce. V letech 2002 až 2007 spolupracovala s humanitární lékařskou organizací *Lékaři bez hranic (Medecins sans frontieres)* a účastnila se sedmi misí – během občanské války v Burundi, v Afghánistánu, v uprchlickém táboře v Chadu, během hladomoru v Nigeru, po tsunami v Aceh, a v Kolumbii. Po návratu působila v *Canadian Medical Center* v Praze, odkud letos odjela na krátkou misi po zemětřesení na Haiti. Za rok 2008 byla nominována na Sestru roku.

Kontakt: terraffrica@hotmail.com

Doc. PhDr. Naděžda Pelcová, CSc.

Narozena 1954 v Ostravě, vystudovala obory filozofie a historie na Filozofické fakultě Univerzity Karlovy v Praze. Rigorózní zkoušky (PhDr.) z oboru dějin filozofie složila v roce 1978, aspiranturu (CSc.) v oboru systematické filozofie ukončila v roce 1986. Habilitovala se v oboru filozofie výchovy v roce 2001 prací *Filosofická a pedagogická antropologie*. Do roku 1990 působila jako odborná asistentka na FF UK a od roku 1990 na Pedagogické fakultě Univerzity Karlovy na katedře filozofie a společenských věd, později filozofie a filozofie výchovy. V současné době je na téže fakultě vedoucí katedry občanské výchovy a filozofie. Specializuje se na problematiku filozofické antropologie a filozofie výchovy, kterou též přednáší na Filozofické fakultě Univerzity Pardubice.

Kontakt: nadezda.pelcova@pedf.cuni.cz

PhDr. Jiřina Šiklová

Socioložka, pracovala a přednášela na Filozofické fakultě Univerzity Karlovy v Praze. Založila Katedru sociální práce a knihovnu Gender Studies. Angažuje se v nevládním sektoru.

Mgr. Karel Šimr

Je farářem Českobratrské církve evangelické v Chrástu u Plzně a koordinátorem Psychosociálního intervenčního týmu ČR. Vystudoval Evangelickou akademii a Evangelickou teologickou fakultu Univerzity Karlovy. V minulosti pracoval jako sociální pracovník, pastorační asistent v hospici, člen týmu popovodňové pomoci nebo vedoucí výjezdového krizového týmu při Diecézní charitě Plzeň. Podílel se rovněž na práci skupiny pro tvorbu a ověřování Standardů psychosociální krizové pomoci při MV – Generálním ředitelství Hasičského záchranného sboru České republiky.

Kontakt: karel.simr@evangnet.cz

Vítězslav Vurst

Slovo při předání Ceny Michala Velíška

Vážená paní Velíšková, vážený pane primátore, vážení nominovaní – a také všichni vy, přítomní.

Před chvílí skončil seminář, který Nadace ADRA pořádá pravidelně před předáním CMV. I letos byl motivován snahou o hledání odpovědí, cesty, motivace... a také možná o nějaký apel na chování a na morálku společnosti. Ten letošní měl název **Odvaha na každý den**.

Mnohokrát a při různých příležitostech jsem slyšel rozebírat a posuzovat chování někoho, kdo tam momentálně nebyl. Mám na mysli všechny ty moudré řeči, pronášené v teple a bezpečí obývacích pokojů. Hodnocení chování lidí v době totality, pronášená lidmi, kteří v době, kdy o něco šlo, stáli tzv. „za bukem“. Vždy znovu jsem při takových chvílích udiven jejich odvahou k vyslovování soudů. Silná slova, silné postoje – ovšem v nevhodné době. Obyčejně už o nic nejde.

Přibližně před měsícem jsem vystoupil na vlakovém nádraží v Hradci Králové. Venku mrzlo a já čekal na další přípoj. Ve vestibulu seděla skupina čtyřech mužů, z nichž zvláště jeden, posilněn alkoholem, vykřikoval – ne – přímo řval nadávky na všechny, kteří pro něho nejsou schopni zajistit teplo. Svým křikem nás, kteří jsme také ve vestibulu byli, výrazně obtěžoval. Žel, všichni mlčeli. Nejdříve jsem si o těch „mlčících“ něco myslel, jenže – já jsem také nic nedělal. Nakonec jsem ji našel – odvahu. Oslovil jsem onoho hlučného muže, aby nás přestal svými výkřiky obtěžovat. Slušně a klidným, spíše tichým, hlasem. Výsledek byl opačný, než bych očekával. Jeho hlas ještě zesílil a obětí jsem se stal já. S tím bych mohl počítat... Stalo se však něco, co mne zaskočilo. „Lidi – obrátil se na všechny přítomné – komu z vás to vadí, zvedněte ruku...“ Výzvu opakoval ještě asi dvakrát. A výsledek? Část lidí se otočila a někteří z vestibulu odešli. „Jste jediný...“ vítězoslavně zařval podnapilý muž na mou adresu...

Odvaha na každý den...

Promluvit, vyjádřit se, bránit, postavit se proti davu nebo jedinci, riskovat vyhazov z práce, bránit neznámého, postavit se na stranu práva, i když má chlebodárcé jiný názor... k tomu je třeba odvahy.

Nemlčet, i když jsem se již mnohokrát spálil, usilovat znovu o dobro – i když jsem zatím zažil jen zlo. Bránit právo, i když vidím spíše neprávo, nenechat se otrávit zlem – k tomu je třeba odvahy na každý den...

Jsem rád, že existuje CMV. Že jsme před časem společně s TV Nova reagovali na situaci, kdy za odvalu bylo zapláceno cenou nevyšší – životem. Na památku odváženého Michala Velíška jsme začali udělovat cenu, která má trvale nést jeho jméno. Ta cena není jen památkou, ale má být výzvou k aktivní vzpouře proti mlčení, proti zavírání očí, uší a proti alibistickému odvracení se od nebezpečí, ve kterém se druzí nacházejí.

Letos bylo veřejností nominováno více jak čtyřicet příběhů. A jak prohlásil někdo z výboru CMV – nejráději bychom, ocenili všechny.

Proč cenu nedostanou všichni? Jak a na základě čeho rozhodnout, kdo má cenu obdržet: Hlasováním výboru? Hlasováním veřejnosti? Co rozhodne? Subjektivní pocit členů výboru? Velikost rodiny a přátel kandidátů, kteří dají svůj hlas? Nikdy nebude rozhodování objektivní. Jde ale jen o vítěze?

- Udělováním ceny vzdáváme hold lidem, jako byl vzpomínaný Michal Velíšek. Hold těm, kteří položili za svůj aktivní postoj cenu nejvyšší – cenu života.
- Udělováním této ceny chceme vyvolávat vždy znovu diskusi o nebezpečné lhostejnosti. Chceme poukazovat na příběhy, kdy někdo našel odvahu k jednání.
- Oceněním jednoho člověka nechceme říct, že jen jeden člověk je hrdina. Chceme ukazovat na kladné příklady. Také proto si ceníme spolupráce s TV Nova, která příběhy natáčí a odvysílala je v pořadu Střepiny. Je to příspěvek k dobru, mezi zlem.
- Předáním CMV říkáme, že v životě je třeba hledat vždy znovu odvahu – odvahu na každý den.

Vážíme si statečných činů vás všech. Nechceme říct, který byl větší nebo menší. Proto jsme vás všechny pozvali.

Zveřejněním vašich odvážných postojů jsme chtěli podpořit diskusi o morálních hodnotách, které by se nikdy neměly dostat do pozadí. A udělením této ceny oceňujeme a zdůrazňujeme právě tyto hodnoty.

Cenu může dostat pouze jeden.

Přejeme si, aby vaše činy motivovaly ostatní. Aby byly přínosem na straně dobra. A přejeme vám, aby měly pokračování ve všech vašich životních postojích. Až váš další život prokáže, jestli se jednalo jen o nahodilý čin, nebo o váš trvalý životní postoj. Přejeme vám, abyste měli odvahu na každý další den.

Také i my, kteří jsme dnes v roli diváků, o tuto odvahu na každý den usilujeme. Odvahu ke konání dobra a také odvahu dobro bránit.

Děkuji vám.

Ondřej Fischer

Odvaha jako ctnost

Vážené dámy, vážení pánové.

Děkuji organizátorům za pozvání promluvit na tomto vzácném shromáždění na téma *Odvaha jako ctnost*. Přijímám rád, byť s obavami; sám totiž mívám dále ke *ctnostem*, než k samotné *odvaze* o nich mluvit. Navíc je těžké se obracet k těm, kteří ideál odvahy a ctnosti svým životem skutečně naplňují. Vždyť ve světle skutečné události bude každé slovo na to téma prázdné. Hlavní těžkost však spočívá v samém zadání. Lze mluvit o odvaze jako o ctnosti?

Omlouvám se za položení této znevažující otázky, jak kdybych nevěděl, že odvaha dle učebnic patří mezi čtyři tzv. kardinální ctnosti. Hodnotu odvážných činů v občanské společnosti však zřejmě nikdy plně nedoceníme. O to méně doceníme ty, kteří je pro nás vykonali. Přesto známe případy odvahy, které nejsme s to následovat. Buď takové odvahy nejsme schopni, nebo ji z nějakých pochopitelných důvodů odsoudíme.

Zmíněná těžkost s odvahou jako ctností dostane své opodstatnění například už jen nahlédnutím do Aristotelovy *Etiky Nikomachovy*. V jejím nedávno opět vydaném překladu Antonína Kříže budeme ctnost odvahy těžko hledat. Místo ní najdeme statečnost (řecky ANDREIA)¹. A co více, odvážnost je zde jednou ze dvou krajních vlastností, která, spolu s touto druhou krajní vlastností v opačném směru - s bojácností, naopak nemůže být ctností.

Ať už si na položenou otázku odpovíme jakkoliv, nechci tímto zmatením jazyků odvalu znevážit. Pokusím se naopak ukázat, že opomenutím možného hlubšího významu slov odvaha či statečnost jako *ctností* ztrácíme možnost lépe vystihnout podstatu odvážných činů. Zvláště nám pak unikne možnost důsledněji docenit ty, kteří tyto činy vykonali. Vždyť náš způsob mluvení a vyjadřování se je vlastně jak zrcadlem, tak zdrojem naší kultury. Vypovídá o tom, jací jsme a s jakými hodnotami žijeme, nebo naopak, o jaké hodnoty spolu s chybějícími slovy přicházíme.

Pohled do Příručního slovníku jazyka českého, světlé to výjimky rozlišující odvalu a statečnost naznačuje, že *odvaha* znamená v češtině odvážlivost, smělost, srdatost a někdy až extrémní nerozvážnost. *Statečnost* naopak vyjadřuje prokázanou neohroženost, udatnost, hrdinnou stabilitu setrvat i v náročné situaci.² Řecko-český nehomérovský slovník toto rozlišení umocňuje. Platónův a Aristotelův výraz pro ctnost odvahy či statečnosti, už zmíněné ctnosti ANDREIA, je přeložen jako zmužilost, statečnost a udatnost v boji, zatímco Aristotelův výraz pro vyjádření krajně odvážného člověka, THARROS, znamená člověka odvážného, opovážlivého, až odvážlivě smělého, beze strachu ze smrti.³

¹ Aristotelés *Etika Nikomachova*. Praha: Petr Rezek, 2009. Např. EN 1107b, 1157a.

² Dokládá to např. tam uvedená citace z Marie Pujmanové "... oblékla se a přes všechnu svoji vůli ke statečnosti se jí prsty chvěly", jež vyjadřuje, že statečnost může vyjadřovat snahu či vůli k překonání bázně. Viz *Příruční slovník jazyka českého (1935–1957) a Kartotéka novočeského lexikálního archivu..* (<http://bara.ujc.cas.cz/psjc/search.php>) (on-line) 26.11.2010

³ *Slovník řecko-český* (ed.F.Lepář). Praha: P.Rezek: Praha, 2008, s. 95, 517. V angličtině spíše překládaná jako courage než jako bravery (hrdinství resp, statečnost), v němčině jako der Mutlichkeit, spíše než die Tapferkeit.

Zajímavým přínosem pro přiblížení si dalších významů této slovní dvojice by byl alespoň krátký exkurz do biblického prostředí.⁴ Inspirován doktorskou prací svého Bible-znalého kolegy, pouze náznakem se dotknu řeckého výrazu PARRHÉSIA v Janovských novozákonních spisech. V řecky psané Bibli se PARRHÉSIA pojí s řadou významů, mezi něž patří právě odvaha, hrdost, odhodlanost pro neohrožená sdělení. Byl užít i Aristotelem, například k ocenění otevřenosti velkodušného člověka⁵. Zejména v janovských textech však tento výraz spojuje otevřenost či odvahu k pravdě s jejím zdrojem, který je odvážně projeven v Ježíšově původu - například při obhajobě svého veřejného působení před veleradou. Jeho PARRHÉSIA je "založena v jeho identitě", v jeho sebezjevení se jako Syna člověka, nebo v jeho vztahu s Otcem⁶. Tímto rysem je PARRHÉSIE možná blízká spíše Aristotelově pojmu statečnost, než jeho pojetí odvahy.

Aristotelés totiž považuje statečnost za souhrn složek, mezi něž patří i odvaha, zejména v nebezpečí. Jednou z nich je vnitřní popud k odvážnému jednání, který však vychází z rozumové úvahy a sleduje ušlechtilý cíl.⁷ Pro statečnost je potřebná i míra strachu. „Ten, kdo postupuje a ... bojí se ... toho, čeho má, pro co a jak a kudy má, (a tedy je) odvážný, (ten je teprve) statečný.“ Odvaha je něco jako energie, která musí být využita ve správné době a na správném místě ve prospěch dobra a z popudu statečnosti. Znamená to, že odvaha není ctnost?

Připomeňme, že ctnost je pro Aristotela výrazem lidského charakteru. Vychází ze založení v povaze člověka, jak si ji s pomocí svého okolí dotvořil. Liší se tím od dřívějšího pojetí ctnosti Homérovského. Není ani zdrojem mimořádné silové odvahy, ani moderního kantovského pojetí ctnosti, které spočívá v překonávání našich nežádoucích sklonů. Aristotelés naopak chápe ctnost jako zdatnost, která je založena v naší přirozeně osobní i společenské povaze. Na rozdíl od statečnosti se tedy odvaha v Aristotelově pojetí zdá být pouze spojena s velmi potřebným, obdivuhodným a dobrým činem, nemusí však nutně znamenat ctnost.

To ale neznamená, že ji za ctnost považovat nemůžeme. Jak naznačil MacIntyre ve své vlivné knize *Ztráta ctnosti*⁸, pojetí ctností se liší s dobou i se společenským ovzduším. I naše doba potřebuje ctnosti. Možná je však jako ctnosti nehledáme. Spíše už ale vystihneme vlastnosti, kterých bychom si cenili na svém kolegovi, spolupracovníkovi, poslanci apod. Patří mezi ně odvaha? Účel tohoto shromáždění je myslím toho dokladem.

Podobně jako Aristotelés, který odvozoval ctnost z ideálu obdařeného vznešeného člena občanské společnosti, se však můžeme zpětně ptát i my: jaká je naše společnost, že má potřebu považovat odvahu za ctnost? Znamená to, že téměř každý projev odvahy budeme

⁴ Odvaha v SZ (např. hebrejské MOS, OMES) objevuje spíše jako dodání posily a odhodlání, které vychází z opory v Hospodinu, a bývá při tom vyjádřena často jen opisem, např. ve vztahu k srdci, např. (v Exod 4:21, 7:3-5) jako "uchopit sebe" nebo naopak ztratit odvahu znamená "ztratit srdce" (Ez 22,14). Naproti tomu slovem statečnost (GIBBOR) pisatel spíše svědčí o stálosti moci Hospodina, projevené například skrze Mojžíšovy vztažené ruce, nebo o statečnost elitních Davidových strážců. Vystihuje povahu či roli člověka, mnohdy (Přísl.24:5) spojenou s intelektuálními schopnostmi. Srv. *New International Dictionary of Old Testament Theology and Exegesis*. (ed. W. A. VanGemeren). Vol. I. s. 436, 441, 807 nn).

⁵ Heryán, L. *Parrhesia. Dějiny pojmu a jeho užití v janovské literatuře*. Disertační práce, CMTF, 2010, s. 16.

⁶ *Ibid.* s. 60

⁷ Aristotelés. *Magna moralia*. (Přel. A. Kříž.). Praha: P.Rezek, 2005. „Ten, kdo se z rozvahy pro ušlechtilé (DIA TON KALON) pouští do nebezpečství, a je přitom *odvážný* (neohrožený- AFOBOS), ten je teprve statečný...“ (1191a 23-5).

⁸ MacIntyre A. *After Virtue. A Study in Moral Theory*. London: Duckworth, 1981. (*Ztráta ctnosti: k morální krizi současnosti*. Praha: OIKOYMENH, 2004.)

vítat jako projev nekonformity s občanskou letargií a nešvary, pro něž zde vskutku nemusíme chodit daleko? Označit takto odvahu jako ctnost je především vizitkou pro naši dnešní společnost. Posuďme si sami, zda výstižnou.

Zkusme dnes naopak nazvat právě statečnost ctností. Co to o naší občanské společnosti vypovídá? Ptejme se intuitivněji; je výstižnější říci "statečnost jako ctnost" nebo "odvaha jako ctnost"? Zamysleme se nad touto obecnou otázkou konkrétněji, vzhledem k těm, jejichž odvahu si připomínáme. Bohužel osobně nikoho z našich oceněných laureátů ceny Michala Velíška neznám, dovolím si proto představit mě známého člověka, jehož činy i vlastnosti budou s těmi našich laureátů srovnatelné.

V září 1992 jsem se v Londýně setkal s humanitárním pracovníkem Seanem Devereux. Bylo to jen několik dní před jeho odjezdem na novou misi v Somálsku a mým do Libérie - do zemí které se zmítaly v občanské válce. Předcházela ho pověst výjimečného a odvážného člověka. Svou veselostí, upřímností a ryzostí byl zosobněním aristotelských ctností. Pak jsem se s ním setkával už jen jinak - v dramatických vyprávěních stovek liberijských dětí i dospělých. Ze zkušenosti s podobnými situacemi mohu potvrdit, jak reálné byly zprávy o jeho odvaze. Po té, co byl v Somálsku 2. ledna 1993 úkladně zastřelen, jsem měl dále možnost poznat jeho rodinu, učitele a některé přátele. Pokud bych měl vystihnout jeho dominantní ctnost, nebyla by to odvaha, i když odvážným bezesporu byl. Ctnost odvahy by nevystihovala jeho jednání i včetně jeho skutečného osobnostního základu. Sean byl především sám sebou, znal sebe a své místo, a měl odvahu takovým být. Měl odvahu setrvat na svých dobrých pozicích, což obnášelo mimo jiné i mluvit proti korupci místních „warlords“. On sám i jeho přátelé potvrdili, že kdyby svou nekompromisní činnost kvůli nebezpečí omezil, nebyl by to on. Jeho činy poukazují na ctnost ryzí statečnosti, uváženého vytrvání ve věrnosti sobě a svému poslání. Ostatně to nepřímou potvrdil tehdejší generální tajemník Spojených národů, Dr. Boutros Boutros-Ghali, když Seana Devereux označil za skutečného vojáka míru.⁹

Snad tento příběh nějakým způsobem rezonuje s příběhy těch, jejichž odvahu si zde připomínáme. Snad bude zřejmější i důvod pro navržené odlišení odvahy od ctnosti statečnosti. Ctnost v Aristotelově pojetí vyjadřuje hlouběji zakořeněný "postojový vzorec". Snad vystihuje spíše niternost vztahu mezi pevným charakterovým základem jedince a jeho projevy v konkrétních činech. Na první pohled může totiž jeden čin svědčit stejně o odvaze jako o statečnosti. Ctnost statečnosti však poukazuje na schopnost v odvaze projevovat sebe sama, svůj dobrý základ a své sepětí s ním. V dnešní terminologii bychom zřejmě spíše mluvili o ctnosti integrity, vyjadřující dlouhodobé souznění slov a činů s principy a hodnotami jedince. Český výraz pro tuto novodobou ctnost nám však - možná příznačně - chybí.

Pokud dnes mluvíme o odvaze jako o ctnosti spíše než o ctnosti statečnosti, pak bych nám přál, abychom pod pojmem ctnosti odvahy viděli více než jen odvážné činy. Abychom za těmi činy viděli celého člověka, jeho osobnost pevně a v dobrou zakotvenou, která mu umožňuje to dobro vidět a dostát mu jak v nebezpečné, tak i v každodenní situaci. Jak dosáhnout tohoto dobrého založení pro nás a pro mladou generaci, která nám je svěřena? Tuto otázku, nepoměrně těžší než zda odvaha je či není ctnost, rád přenechávám povolanejším.

⁹ Např. Delmer, M. *Sean Devereux* (1964-93). Bolton: DBP, 2004. Též viz např. <http://seandevereux.org.uk> (on line) 12. 12. 2010.

Karel Šimr

(První) pomoc v Bibli

Dámy a pánové, vážení přátelé,

byl jsem požádán o příspěvek na téma „(První) pomoc v Bibli“. Myšlenka první pomoci provází zřejmě lidstvo od nepaměti. Vykopávky z pravěku dokazují stopy vyhojených poranění, která svědčí o schopnosti poskytnout první pomoc sobě i druhým. První pomoc poskytovali Babyloňané, Řekové i Římané. Čínský mudrc Konfucius řekl: „*Zachránce jednoho člověka je větší, než přemožitel jednoho města*“.

Křesťanství a jeho biblické kořeny si tedy nemůže činit monopol na myšlenku pomoci druhému v nouzi. Přesto položilo základy naší západní tradici a bezpochyby přispělo k rozvoji organizované první i další pomoci lidem v nouzi. Stačí jen z nové doby zmínit Červený kříž, který má jako svůj znak základní křesťanský symbol, nebo myšlenku samaritánství, která vychází z podobenství o milosrdném Samařanu, ke kterému se ještě vrátíme.

Co je tedy pro chápání (první) pomoci v křesťanské tradici charakteristické? První pomoc jako pojem v Bibli pochopitelně nenajdeme. Podstatnou se mi jeví myšlenka **hodnoty a jedinečnosti života** člověka jakožto obrazu Božího. „*Má-li někdo z vás sto ovcí a ztratí jednu z nich, což nenechá těch devadesát devět na pustém místě a nejde za tou, která se ztratila, dokud ji nenalezne.*“ Tato slova z podobenství o ztracené ovci z 15. kapitoly Lukášova evangelia mluví o primátu jednotlivce před zástupem a předností pomoci třeba jednomu jedinému, který to v tu chvíli potřebuje.

Biblickému pohledu je vlastní rovněž přístup, vtělený i v myšlence „prvních občanských pomoci“¹⁰, hledící na člověka jako **jednotu těla, duše, vztahů a ducha**. Tak to vyjadřuje například apoštol, když v 1. listě Tesaloničtým vyslovuje požehnání: *Sám Bůh pokoje nechť vás cele posvětí a zachová vašeho ducha, duši i tělo bez úrazu a poskvrny do příchodu našeho Pána Ježíše Krista* (1Tes 5,23). Stačí přidat sociální rozměr a máme tu bio-psycho-sociálně-spirituální model, který se uplatňuje v definici zdraví dle Světové zdravotnické organizace (s jistými rozpaky ohledně spirituality) i v současné medicíně. A který se snažíme vrátit také do pojetí první pomoci, která z logiky věci nemá být jen zdravotní, ale také psychosociální a duchovní.

Pro novozákonní životní orientaci je určující předobraz postojů, slov a jednání Ježíše z Nazareta. Toho evangelia líčí jako pravého Boha a zároveň pravého člověka, *člověka (který dává svůj život) pro druhé* – jako kazatele Božího království a zároveň jako zachránce a pomocníka v rozmanitých nouzích člověka. Uzdravoval nemocné, křísil mrtvé, ujímal se zavržených a slabých, odpouštěl provinilým, vracel *důstojnost* a lidské i Boží společenství lidem vyvrženým a zavrženým – často právě pro zdravotní handicap, ohrožující integritu a smyslupnost lidské existence.

¹⁰ součást *Standardů psychosociální krizové pomoci a spolupráce, zaměřených na proces a výsledek*, více na <http://www.hzscr.cz/clanek/pracovni-skupina-pro-vytvoreni-a-overovani-standardu-psychosocialni-krizove-pomoci-a-spoluprace-pri-mv-gr-hzs-cr-68779.aspx>

Pro Ježíšův přístup je charakteristický onen zmíněný **celostný pohled**. Jde mu o celého člověka. Cílem není jen uzdravit nebo obživit tělo, ale *spasit* člověka. Biblický pojem spásy zahrnuje celou významovou šíři: od záchrany z nebezpečí a ohrožení života, z úzkosti, nemoci, z rukou nepřátel až po vysvobození ze zajetí viny, prázdnoty existence, ze smrti a Božího soudu. Ježíšova uzdravování jsou často chápána jako viditelná znamení něčeho skrytého: odpuštění viny, lidské určenosti k životu, návratu ze samoty do společenství s Bohem a lidmi.

Tento přístup pak utváří biblickou antropologii. Člověk *není určen ke smrti, ale k životu*. Nemá nad ním panovat slepý osud, náhoda, štěstí nebo neštěstí, nýbrž mají se na něm zjevit skutky Božího milosrdenství. Stav nouze člověka, ať už si ho zavínil sám nebo ho způsobil někdo jiný, není daností, ale něčím, co se může a má změnit. Vzpomínám na mého prvního učitele první pomoci na charitním zdravotním kurzu, tehdejšího primáře plzeňského ARO, který povinnost resuscitovat člověka v bezvědomí zakládal Ježíšovým kříšením mrtvých. Tento antropologický etos do značné míry určuje vnímání v naší společnosti, i když základ křesťanské víry už není samozřejmě sdílený.

Zastavme se teď u již zmíněného Ježíšova podobenství o **milosrdném Samařanu**, které představuje jakousi „magnu chartu“ křesťanské diakonie, služby nebo již zmíněného samaritánství. Najdeme ho v Lukášově evangeliu v 10. kapitole. Předpokládám, že ho znáte a já se ho pro větší srozumitelnost pokusím převést do dnešních souřadnic.

Cyklistu srazilo na opuštěné silnici auto. Řidič nezastavil a ujel. Zraněný zůstal ležet v příkopu. Jel kolem farář, uviděl pomačkané kolo u silnice, ale nevěnoval tomu pozornost - spěchal přece na bohoslužbu. Pak projížděl sociální pracovník, ale ani ten nepřikládal kolu důležitost – měl schůzku s klientem a už tak se bál, že bude mít zpoždění. Za chvíli šel kolem ze stavby jeden ukrajinský dělník – zastavil se, rozhlédl a uviděl zraněného. Hned mu obvázal otevřené rány, zabalil do své bundy a zavolal záchranku. Druhý den zraněného navštívil v nemocnici, aby se zeptal, jak se mu daří. Když zjistil, že tu nemá nikoho blízkého a potřebuje zaplatit nutné výlohy a léčbu v nemocnici, podělil se s ním o svou výplatu.

Před časem jsme se v jedné křesťansky orientované humanitární organizaci nad tímto podobenstvím zamýšleli s vedoucími jednotlivých programů. Pokusili jsme se definovat hodnoty, které můžeme určit v podobenství. A pak hodnoty, které jsou určující pro jejich práci. A srovnat je. Některé se kryly, ale u mnoha vznikla zajímavá dilemata. Přečtu vám je: na prvním místě vždy je hodnota organizace a její služby a na druhém hodnota, z níž vychází čin Samařana:

spravedlnost x milosrdenství

dodržování pravidel a řádu x narušování daných struktur a překračování hranic

rovnost x individualita

pevné struktury x otevřenost k aktuálním potřebám

profesionalita x lidskost

výdělek x nezištnost

Je to trochu zjednodušující, ale přece vypovídající o tom, jak se z živého impulsu stává kostnatíci instituce. To je známá skutečnost, které se nelze vyhnout. K organizované a

institucionalizované pomoci to patří a dokonce určitou standardizaci vnímáme jako potřebnou. Zároveň v tom ale nelze nevidět výzvu.

Trendem naší západní společnosti je expertizace a delegace problémů na instituce a služby včetně těch bezpečnostních nebo charitativních a samaritánských. Výsledkem je, že lidé očekávají za všech okolností určitý servis a obhajují tím svou nečinnost: Nemusím dělat nic, od toho tu přece máme tu či onu službu, ještě bych to udělal špatně. Úsměvný příklad představuje rada, kterou jedna žena získala na faře: *Proč byste navštěvovala tu starou paní a chodila jí na nákupy. Vždyť tím suplujete pečovatelskou službu.*

Potřebujeme se znovu zaposlouchat do poselství podobenství o milosrdném Samařanu, které k nám v dnešní situaci znovu mluví prostě jako k lidem - jednotlivcům i lidským společenstvím. Která organizace se může k jeho odkazu skutečně přihlásit? Copak v něm není řeč právě o všemožném překračování kolonek (například sociálních služeb nebo výkazů úhrad za zdravotnické úkony). O připravenosti překračovat i hranice náboženské identity (Samařan byl pro Židy heretik). O hotovosti reagovat na vzniklou potřebu okamžitě, i když ji nemám v popisu práce. O ochotě udělat víc, než musím, angažovat se jako člověk (bližní), nabídnout svůj čas a peníze. A také přitom podstupovat určité riziko a nebezpečí. O tom mluví příběh občana Michala Velíška i všech nominovaných na cenu s jeho jménem.

To je cesta milosrdného Samařana, ve kterém ostatně křesťanští vykladači viděli postavu samotného Ježíše Krista, toho pravého diakona, služebníka, který se pro druhé vydává, i když ho to stojí život. Jít jeho cestou znamená sloužit mu v lidech všelijak ohrožených a strádajících. Podobenství o posledním soudu v 25. kapitole Matoušova evangelia ho líčí jako toho, kdo *hladověl, žíznil, byl na cestách, nahý, nemocný a vězněný*. Na překvapenou otázku, kdo ho kdy takto potkal, odpovídá: *Cokoli jste učinili jednomu z těchto mých nepatrných bratří, mně jste učinili*. Takto pojatá cesta lásky k bližnímu je cestou odvahy, cestou statečných mužů a žen, cestou osobní angažovanosti a odpovědnosti, kterou nelze na nikoho přenést. A přesto má smysl, i když se přitom vždycky sebe nebo druhé zachránit nepovede.

A k tomu si dovolím přičinit poslední poznámku. Klasickým biblickým příkladem **duchovně orientované první pomoci** je příběh apoštola Petra z 9. kapitoly Skutků apoštolských. Ten byl zavolán, když v křesťanské obci v Joppe onemocněla a zemřela Ježíšova učednice Tabita. Petr se *hned* vydal na cestu. Zůstal v místnosti s mrtvou sám, pomodlil se a řekl jí „*Tabito, vstaň*“. A vrátil ji ostatním živou.

Ten příběh můžeme číst jako zázrak, něco obskurního, co do naší zkušenosti nepatří. Anebo ho můžeme číst z perspektivy poslání, které Petr v tomhle případě naplňuje jen zvláštním, mimořádným způsobem. Totiž svědčit o vzkříšeném Kristu. Dosvědčit víru, že život je silnější než smrt. Že smrt proto není v životě to nejhorší, co se nám může stát. Proto se jí nemáme bát a zavírat před ní oči. I ve chvíli, kdy pro druhého nemůžeme nic udělat, můžeme neutěci, zůstat, a třeba beze slov, modlitbou nebo symboly dosvědčovat sílu a smysluplnost života. To je obsahem první duchovní pomoci, která je od té zdravotní nebo psychické neoddělitelná.

Děkuji za pozornost.

Naděžda Pelcová

Výchova k odvaze a odvaha vychovávat

Anotace: Stať se zabývá analýzou jedné z původních zkušeností člověka, radostí z konání, na níž je založena možnost výchovy i v tak problematické poloze, jako je možnost učit odvaze nebo odvaha vychovávat.

K pojetí mého dnešního vystoupení mne inspirovala dvojitá otázka, zda vůbec lze člověka výchovou učinit statečným a zda k výchově v tom původním podstatném smyslu, tedy ve smyslu „péče o duši“, není též potřeba jakási životní statečnost? Hovořím-li o výchově, tak mám na mysli činnost, jejímž smyslem je pomoci člověku, aby byl sám sebou. Nebo ještě jinak, výchova je tou činností, jejímž smyslem je, aby ten, kdo je vychováván, už výchovu nepotřeboval; aby se z toho odkázaného na pomoc stal samostatný člověk, aby se ze závislého stal svobodný, aby se z nemluvněte stal partner v dialogu, aby se z našich dětí stali přátelé a později možná i pomocníci a pečovatelé.

Produktivní výchovná činnost je vyjádřením základní zkušenosti, že už v našem založení je dána původně (aristotelsky bychom řekli v možnosti) radost z činnosti. V činnosti samé je založen pocit štěstí a pocit povznesení, a to nezávisle na tom, čeho dosáhneme. Právě toto platí zvláště pro výchovu, neboť v ní nemáme nikdy zaručen ten správný výsledek. Velmi dobře to znají rodiče, kteří mají vícero dětí, a i když jim věnují, podle svého názoru stejnou pozornost, péči, lásku i čas, výsledky jsou nestejně a nezaručené. Přesto je nutno začínat stále znova.

Povaha činnosti, respektive radost z činnosti, souvisí podle řady pedagogů s tím, co označuje starořecké slovo **thymos**, odvaha, ale také život sám, dech, duch, duše, vůle, srdce, nitro, vášně, touha, myšlenka i chuť¹¹ (má se na mysli chuť k životu). Thymos byl pojem označující „silný životní pocit“, touhu po životě i život sám.

Odvaha ve výchově, odvaha vychovatele je spojena právě s tímto životním pocitem, že totiž lze v životě něčemu napomoci, účinně něco změnit, lidskými silami předpřipravit, že k samotnému životu tuto sílu, elán, potřebujeme. K výchově nutně tento optimismus patří. (Někde jsem slyšela, že prý Luther řekl: „Řekněte mi, že zítra bude konec světa a já půjdu a zasadím jablono.“) O to zarážející je dnes, že mnoho mladých nemá chuť mít děti a ani je vychovávat. Proč tomu tak je?

Odvaha vychovávat je nepochybně spojena s odpovědností vychovatele za vychovávaného i za vlastní budoucnost. H. Arendtová vyjádřila něco velmi podstatného, když zdůraznila, že ve výchově a vzdělání jde o odpovědnost dvojitou: odpovědnost vychovatele za život a vývoj dítěte a odpovědnost za pokračování světa. Tato odpovědnost nesplyvá v jedno. „Odpovědnost za vývoj dítěte se v jistém smyslu obrací proti světu: dítě vyžaduje zvláštní ochranu a péči, aby se mu nepříhodilo nic zlého a ničivého. Avšak také svět si žádá ochrany, aby nebyl pustošen a ničen náporom nového, který se na něj s každou novou generací přivalí.“¹² Jinak řečeno, vychovatel odpovídá za to dvojitě, nebo dokonce trojitě: za svět, věc, obor (proto je výchova v nejvladnějším smyslu především vztahem člověka ke světu), a zároveň za existenci a vývoj

11 PRACH V. *Slovník řecko-český*. Praha: Springer a spol. 1942, str. 261.

12 ARENDTOVÁ H. *Krise kultury. Čtyři cvičení v politickém myšlení*. Praha: MF 1993, s. 110.

jemu svěřeného dítěte (proto je výchova zároveň vztahem k lidskému rodu, je péčí o kontinuitu), a zároveň je odpovědností vůči jedinečnosti dítěte a šanci zrodit něco nového (je péčí o diskontinuitu).

Výchovná odpovědnost zde má trochu jiný, možná trochu netradiční kontext. Není to odpovědnost v právním smyslu, schopnost převzít, „přičíst si“ důsledky svých činů. Výchovná odpovědnost souvisí s odpovědí, je výrazem schopnosti člověka „odpovědět“ na výzvu, na apel, na prosbu přicházející od druhého.

Tedy odvaha vychovávat jde ruku v ruce s odpovědností. **A odpovědnost jako vztah k druhému** je jakousi (ať skutečnou nebo imaginární) rozmluvou, v níž se vlastně problematizuje má vlastní svoboda. Mluvil o tom už Sókrates, když říkal: „Neboť já zkoumám především myšlenku, avšak přitom se snad stává, že jsem zkoumán i já, který se táži, i ten, kdo odpovídá.“¹³ Vést tento dialog (nést tuto odpovědnost) především vyžaduje odvahu nechat se zkoumat, nechat se přezkušovat.

Tak výzva přicházející od jiného, si vynucuje odpověď, z níž se rodí odpovědnost. Třeba narození dítěte v rodině si vyžaduje odpověď: péči a starost, jiný časový rytmus všech zúčastněných, jiné možnosti trávení volného času, jiné hodnoty. My sami se stáváme jinými, zranitelnějšími, prostoupenými starostmi a obavami, které jsme předtím necítili. Tyto změny jsou trvalé, nezmizí, když dítě vyroste a stane se samostatným dospělým člověkem: vždy bude naším potomkem.

Základní určení pedagogické odpovědnosti (na rozdíl od odpovědnosti právní, kde se jedná o čistě normativní vztah mezi jednáním a jeho důsledky) je dvojitý, plyne jednak z moci a jednak z kompetence.

Výchovná odpovědnost má povahu označenou jako „povinnost moci“, kdy moc nad druhým, například matky nad nemluvnětem, je zavazující. Bezbrannost dítěte je nárokem na jednání matky, tato výzva (bezbranné dítě) vyžaduje odpověď a tou je mateřská péče. Odpovědnost tedy plyne z povinnosti dostát požadavku věci. To, co je závislé, nezaručené ve své existenci, je tím, co zavazuje, přikazuje, nárokuje, aby vládnoucí moc jednala v jeho prospěch.

Výchovná odpovědnost může mít také podobu odpovědnosti z kompetence. Příkladem je odpovědnost učitele za úroveň znalostí žáka. Tato odpovědnost zavazuje k systematické práci s žákem, odvahu k hledání nových výukových možností, specifických metod učení, i kdyby byl vychovatel například rodiči i žákem samotným od tohoto cíle odrazován.

To nejdůležitější je, že odpovědnost moci i kompetence je n reciproční; vztah mezi tím, kdo je odpovědný, a tím, na koho se odpovědnost vztahuje, je nezaměnitelný. Vztah odpovědnosti neexistuje mezi sobě rovnými, je vertikální, odpovědnost není dílčí, nýbrž celková, neobjevuje se příležitostně, nýbrž stále. Taková je povaha tzv. přirozené odpovědnosti rodiče za své dítě.

Proto se výchovná odpovědnost, jak ukázal Lévinas, rozvíjí v asymetrickém prostoru. On to nazývá „setkání s Tváří“ druhého, vůči které nemohu zůstat lhostejný. Vůči ní stojím jako odpovědný, tedy jako ten, kdo je „odpovědí“, a který je vždy více a zároveň méně než ona druhá bytost ve vztahu. Méně tehdy, když mi Tvář připomíná mé závazky a soudí mne. Když jsme konfrontováni s dětskou přímostí, která nám ukáže, jak často se naše slova a naše činy

13 PLATÓN *Prótagoras*. In *Platónovy spisy. Svazek III*. Praha: OIKOYMENH 2003, p. 333c, str. 196.

rozcházejí. Tehdy „bytosť, která se ve tváři zpřítomňuje, přichází z dimenze výše, ... tehdy se může prezentovat jako cizinec, aniž by se stavěla proti mně jako překážka či jako nepřítel“¹⁴.

A zároveň jsem více, neboť jsem to jenom já, kdo může odpovědět na tuto podstatnou výzvu, nouzi, potřebu vyjádřenou Tváří. Jak se říká v jednom českém filmu (Vesničko má středisková): „Když je někdo jediný, tak to udělat musí.“

Převzetí odpovědnosti je tak příležitostí, pro mne i pro toho druhého. Odpovědnost je absolutní, nereciproční, já jsem odpovědný za něj, i když on není odpovědný za mne. Odpovídám za toho, koho nemám a nesmím mít pod kontrolou, ale koho musím přivést k jeho vlastnímu tvaru. A přijmout takovou odpovědnost nepochybně vyžaduje odvahu.

Výchova k odvaze je od počátků filosofie vnímána jako problematická záležitost, neboť už v platónských dialozích, například Prótagoras, Lachés, Ústava a další, se opakovaně setkáváme s názorem, že není problém naučit člověka bránit se i útočit, ovládat bojová umění, třeba šermovat, ale je problémem naučit ho být statečným. Je otázkou, zda je statečné rozhodnutí a statečný čin vůbec věcí výchovy, zdali je možné výchovou tak radikálně ovlivnit charakter činnosti i povahu člověka?

Platón je například přesvědčen, že to, za určitých předpokladů, možné je. O odvaze hovořil v souvislosti s areté, s ctností člověka. Když uvažoval o podobě lidské duše, jež je nositelkou areté, odlišil její spodní pudovou vrstvu žádostí (epithymétikon) - jejím nejlepším plodem je sófrosyné, uměřenost, dále vrstvu spontánní volní energie (thýmoeides), z níž vzniká andreia, zmužilost, thymos, odvaha, a vrstvu rozumu (logistikon), kde se rodí svobodná duchovnost a sofia - moudrost. O duši – což je celek tvořený směsí těchto protikladných a rozporuplných sil - je nutno pečovat, je nutno ji vyladit do jednoty, kterou Platón nazval diakiósyné, spravedlnost duše.

Proto je v evropské tradici od Platóna až po Patočku výchova nazvána „péčí o duši“, péčí o celek člověka, péčí o jednotu, moderně bychom řekli o integritu osobnosti a naši konsistenci. Vždyť duchovní, moudrý člověk přece nemůže být zbabělý, ani se nemůže zříci tělesných potřeb, nedbat například o vlastní zdraví. Jednota a vyladění duše teprve umožňuje to specificky lidské: žít ve světě a zároveň mu zcela nepropadnout, být schopen nahlédnout skutečnost sebe i světa v distanci reflexe. Taková výchova, péče o duši je spíše sebevýchovou než čímkoli jiným, je vnitřním pohybem vyhmatavání vlastní podoby. Jakoby v tomto pohybu, výchově (tedy ladění poměru jejích tří sil) duše nabývala na určitosti, získávala pevnou a jasnou podobu. Patočka píše, že taková „duše má hrany“¹⁵, ví, co může zdůvodnit a co nikoli, ví, co míní a jaké jsou myšlenky, s nimiž pracuje. K areté, ctnosti člověka tedy vždy nějak patří i vědění, i rozhodnost, i boj s vlastní nedostatečností a překonávání strachu. Skutečná odvaha je nutně spojena s věděním o vlastních možnostech, vždyť čin odvahy není ani výrazem hazardu, ani šílenství, ani pouhým experimentováním, i když se svým charakterem vymyká jasu racionality a často je v rozporu s pragmatickou opatrností.

„Duše, jež si sebe samu uvědomila ve vědění nevědění, duše, jež samu sebe utváří, zakusila bytí: je statečná v sebeproblematizování, moudrá ve vědění nevědění jakožto zkoumání,

14 LÉVINAS E. Totalita a nekonečno. Esej o exterioritě. Praha: OIKOYMENH 1997, str. 191.

15 PATOČKA J. *Evropa a doba poevropská*. In *Sebrané spisy, Sv. 2. Péče o duši II*. Praha: OIKOYMENH 1999, str. 127.

zdrženlivá a disciplinovaná, jelikož svému myšlenkovému konání podřizuje všechny ostatní životní záležitosti, a spravedlivá, jelikož činí to, co jí přísluší.¹⁶

Řada pedagogů byla a je přesvědčena, že k cíli výchovy ona životní statečnost patří, a někteří hovoří o vnitřní dynamice sil, jež musí být výchovou, péčí v člověku rozvíjeny.

První je momentální nebo dočasná energie, kam patří bdělost, svěžest, iniciativa, rychlá a pohotová odhodlanost. Druhá je setrvalá energie, projevující se v neúnavnosti, vytrvalosti, trpělivé a věrné pracovitosti. Třetí je uzavřená energie, jejími projevy jsou jednotnost, plánovitost, vnitřní konzistence.

Smyslem výchovy je tyto vlastnosti v člověku kultivovat, nechat je v něm růst. A to se podaří jedině tím, že se mladým umožní prožít pocit síly a potěšení a radosti z vlastních možností, ze zaměření a z koncentrace. Elementární úkol pedagogiky je zacílení takového radostného zvnějšnění sil. Na tom pracovali Platón, Rousseau, Pestalozzi, Fröbel, Komenský i řada moderních. Pro ně je odvaha, vitálně založená energie, která stojí mezi pudovostí a čistou duchovností možností pozvednutí člověka. Proto je thymos potřebný nejen vojákům a válečníkům, potřebuje ho každý člověk, který chce vítězně svést boj s životem. Thymos obsahuje odhodlání, určitý druh životní askeze a také schopnost a ochotu nechat se zkoušet, vědomě podrobovat své síly zkouškám.

S důrazem na prioritní význam radostného prožitku síly se pojí další pedagogická kritéria: závislost pocitu síly na možnosti zvládnout stanovené úkoly, nutnost zakusit zdar, pocit, že se něco podařilo. Vůle musí ve výchově zakoušet odpor, aby napjala své síly, úkol je jasný: správně stanovit cíl, vytvořit důvěru ve vlastní sílu a schopnosti a především nechat zakusit radost z energie, elánu a napětí, stejně jako vytvořit vědomí hranic síly, rozvinout cit pro správnou míru a morální rozhodování.

Tedy výchova má rozvíjet nejen intelekt, ale také vůli, statečnost, touhu po uplatnění, odhodlání k činu a schopnost volit, rozhodovat se (to všechno je thymos), má přispět k pochopení, že člověk v jednání nenasazuje jen své parciální funkce, ale podílí se na něm celou svou osobou. Jde vlastně o odvahu být sám sebou.

Literatura:

- ARENDOVÁ H. *Krise kultury. Čtyři cvičení v politickém myšlení*. Praha: MF 1993.
LÉVINAS E. *Totalita a nekonečno. Esej o exterioritě*. Praha: OIKOYMENH 1997.
PATOČKA J. *Evropa a doba poevropská*. In *Sebrané spisy, Sv. 2. Péče o duši II*. Praha: OIKOYMENH 1999.
PLATÓN *Prótagoras*. In *Platónovy spisy. Svazek III*. Praha: OIKOYMENH 2003.
PRACH V. *Slovník řecko-český*. Praha: Springer a spol. 1942.

16 Ibid., str. 128.

Terezie Hurychová

O odvaze na misích a ve službě

Od momentu, kdy jsem na televizní obrazovce viděla hrůzy z genocidy ve Rwandě a zároveň lékaře a zdravotní sestry, kteří se starali o uprchlíky v uprchlických táborech, přála jsem si být taky takhle odvážná. Pracovat a pomáhat na místech, kde je to třeba.

Už jen odvahou bylo tuto touhu vyslovit. Měla jsem pocit, že u „holek na vdávání“ se to v té době moc nenosilo a hlavně jsem slyšala – proč odjíždět tak daleko, do tak nebezpečných míst, když tady je taky potřeba pomáhat. To budu, až se vrátím...! Všechno má svůj čas!

Osobní život tedy musel jít trochu stranou a já jsem se rozhodla se vydat za svojí touhou. Byla to dlouhá, letitá především jazyková příprava. Odešla jsem z vysoké školy a odjela studovat angličtinu. O organizaci *Lékaři bez hranic* jsem se dozvěděla během mého jazykového pobytu ve Francii, kdy dostali Nobelovu cenu míru. A bylo rozhodnuto!

Vrátila jsem se zpátky do nemocnice, chodila na kursy tropické medicíny a říkala si, že se to snad opravdu uskuteční! Občas jsem tomu přestávala věřit a pamatuji si na moment, kdy jsem v jednom knihkupectví náhodou otevřela knihu Richarda Bacha na straně, kde píše: „Vložil – li vám Bůh do srdce touhu, dá vám i odvalu k jejímu uskutečnění!“ A zároveň můj bývalý třídní učitel, se kterým jsem se po letech setkala a který mi řekl: „Víš, cos mi, Terezo, tenkrát říkala? Že když člověk něčemu opravdu věří a z celého srdce si to přeje, že se to uskuteční, tak tomu věř!“ To jsem potřebovala slyšet a začít tomu opravdu a znovu věřit!

Bylo mi 29 let, když jsem konečně po dlouhých přípravách odjížděla na svoji první misi. Do Burundi, do země hned pod Rwandou. Po otázce před odjezdem, zda si myslím, že zvládnou pracovat v zemi, kde je válka, kde je častá střelba, jsem odpověděla, že si myslím, že to zvládnou a že jsem na to připravená. Moje první noc v Africe byla první nocí střelby. Seděla jsem na posteli pod moskytiérou, bála se a čekala, až to skončí a až si pro mě někdo přijde. Prakticky a reálně jsem začala zažívat realitu války a říkala si, tak tohle není sranda, že tohle chce opravdu odvalu ☺!. Noci plné střelby byly časté a několikrát jsme byli evakuováni po těžkých útocích přímo na naší ulici. Chvilu během těžké střelby jsme museli trávit v úkrytu na chodbě. Pokaždé když jsem viděla vystrašené a bledé tváře mých kolegů, věděla jsem, že musím být silná i kvůli nim a vždycky se mi to nějak dařilo. Myslela jsem na lidi, kteří se nemají kam schovat, a kteří v tomhle žijí dnes a denně, zatímco my za pár měsíců odjedeme domů, do „bezpečných zón“. Věřila, že to dobře dopadne.

Moje další mise byla v Afganistanu. Opět, žádná „sranda“. Zažili jsme několik útoků, pár nocí v úkrytu a nakonec naše celá mise musela být ukončena, a všichni jsme byli evakuováni po tragedii, která se stala mým 5 blízkým kolegům, kteří přišli o život. Bylo to poprvé v historii *Lékařů bez hranic*, kdy někdo z týmu zahynul. Bylo to hodně smutné a náročné, přesto jsem rozhodla pokračovat. Odvaze člověk nečelil ale jen během útoků, ale i v nemocnici, během péče o pacienty, o děti, které nemají šanci na přežití, protože například v této zemi skoro není šance dlouhodobé odborné péče, kterou rodiče očekávají.

Následovaly další mise – v Čadu, v uprchlickém táboře, kam přicházeli uprchlíci, kteří přežili hrůzy zabíjení v Darfuru. V Nigeru, kde jsme ve výživných centrech léčili těžce podvyživené děti během hladomoru v Nigeru. Po Tsunami v Aceh v Indonésii, kde jsme byli denně

sledování separatistickými jednotkami a kde jsem zažila silně zemětřesení, kde jsem si myslela, že tady můj život končí.

Během další dlouhé mise v Columbii, kde jsme pracovali na místech v džungli, kde lidé nemají přístup ke zdravotní péči, protože se tam ministerstvo zdravotnictví nedostane kvůli guerillové válce. Další momenty ostřelování a nebezpečí, které jsem vždycky nějak zvládala, protože jsem nepostrádala optimismus a odvahu. Odvaha byla automatická, protože byla spojena s vírou v to, co dělám, protože jsem dělala správné věci, měla jsem pocit, že jsem na správném místě.

Po této dlouhé a náročné misi mi bylo jasné, že moje dlouhodobé odjezdy do takových zemi končí. Začala jsem si víc uvědomovat nebezpečí a bylo na čase „předat tuhle štafetu“ někomu jinému. Začala jsem pociťovat únavu a toužila zase žít „normální život“. V zemi, která je relativně bezpečná, kde všechno nějak funguje, vrátit se domů a chvíli setrvat na jednom místě a zkusit se zase „zařadit“ do běžného, všedního života. I pro to bylo třeba odvahy... a paradoxně pro mne větší než na mise odjíždět.

Po návratu z misi jsem pracovala dva roky v soukromém zdravotnickém ambulancním zařízení, kde jsem využila jazyky, kde jsem byla v kontaktu s lidmi z jiné kultury, pro mě důležitý kontakt se světem a především, pracovala jsem ve skvělé partě sester. Po zemětřesení na Haiti letošního roku mě v práci uvolnili a měla jsem tedy možnost odjet na krátkou misi, kde jsem zažila dramatické momenty, ke kterým jsem potřebovala nutnou dávku odvahy a víry, že to všechno dobře dopadne.

Když jsem se vrátila z Haiti, rozhodla jsem se pro něco novou, odbornější práci v nemocnici, abych se profesně mohla dál rozvíjet, aniž bych tušila, kolik odvahy, sil a energie k tomu budu potřebovat. Dostala jsem se na vysoce odborné místo v jedné pražské nemocnici, kde jsou sestry nesmírně odborně a profesně zdatné, které jsem pro jejich technické dovednosti a znalosti velmi obdivovala. Pracují tam již mnoho let, jsou odbornicemi ve svém oboru a cítí se elitou. Pro každou novou, zpočátku optimistickou, sestru je to velmi náročné zažít pracovat v takovéto partě, kde vládne takováto rivalita a nadřazenost. Všechno technické se dá naučit a je to jen otázka času a vytrvalosti. Po šesti týdnech jsem musela přejít na jiné oddělení, které je možná méně odborné, kde je ale více osobního kontaktu s malými pacienty a jejich rodiči. Je tam prima kolektiv, sestry, které tuto práci dělají rády a které si umí pomáhat a nad ostatní se nevyvyšují. V profesi zdravotní sestry nejde jen o zvládnutí technických dovedností, ale především o přístup k lidem, k pacientům, ke kolegyním i k sestrám odborně mladším.

Musela jsem tedy každý den bojovat s tím, abych šla do práce s optimismem a s chutí, do kolektivu, který byl naprosto demotivující. Kolik odvahy jsem potřebovala pro to nepřestat si vážit sama sebe, nesnižovat se a nepřestat si věřit. Paradoxně, prožila jsem mnoho nebezpečných momentů ve světě, kde odvaha byla tak nějak automatická a málokdy jsem o ní přemýšlela, protože byla součástí mé práce. Na misích jsem musela zvládat spoustu věcí a situací. Pracovala jsem v týmu, kde jsme si museli vzájemně pomáhat a respektovat jeden druhého, jeho kulturu a zvyky. Návrat do ryze českého prostředí byl a je pro mne „výzvou“.

Odvahy není tedy třeba jen na misích, na nebezpečných místech světa, ale i v každodenním, „obyčejném“ životě ve zdánlivě bezpečném světě ☺.

Jiřina Šiklová

Jen si tak hvízdnout

O hrdinech se píše traktáty již tisíce let. Knihy o nich by tvořily řady kilometry dlouhé. V češtině by tyto řady byly ještě delší, protože již po staletí se sebe sama ptáme, zda máme či nemáme v tomto národě hrdiny a zda nepřevládají antihrdinové, tedy spíše negativní vzory. Pokud ty kladné objevíme, neshodneme se na nich a vzápětí je „shodíme“, devalvujeme.

Již v dvacátých letech minulého století vydal Emanuel Rádl knížečku *Masarykův ideál moderního hrdiny*. Dokazoval v ní, že hrdinské chování je jakousi zhuštěnou formou morálních norem, které by měly být akceptovány, případně napodobovány. Vedle kladných hrdinů existují i hrdinové negativní, jakési pravzory špatného chování, od nichž bychom se měli distancovat. Takový pseudohrdina je bídák, jemuž se nikdy nechceme podobat. Nejen Starý a Nový Zákon je postaven na takovýchto příkladech, ale i pedagogické působení je plně vzorů negativních i pozitivních, které předáváme dál a dál.

Hrdina je člověk skutečný či údajný, který je pro svoje činy uctíván svými současníky nebo i potomky a je poplatný morálním hlediskům té které kultury, etnika, národa, události. Proto jeho chování (až na výjimky, jakou je například riskování či nasazení vlastního života za život druhého jedince) nebude platit ve všech dobách. V helenistické kultuře byli heroové, tedy hrdinové, doslova polobohy. Byli smrtelní - o to více bylo oceňováno jejich hrdinství - ale po smrti žili na zvláštním ostrově, mimo ostatní zemřelé, a mohli se vracet na svět, tedy překračovat řeku Léthé, řeku zapomnění. Nebyli tedy zapomenuti. Odhlédneme-li od bájného příběhu, opravdu se hrdinové mezi nás vracejí. Ne ve své fyzické podobě, ale jako vzory chování.

Jsou to vzory pro přežití, záchranu celého společenství. V nás zakódovaný vnitřní příkaz pomáhat v nouzi slabším, zachraňovat především děti, staré lidi, bezmocné, není z hlediska „ekonomického“ rentabilní. Ti slabí budou i v následujících okamžicích další nouze (třeba po zemětřesení, při ztroskotání lodí, ve válce, která zpusťší krajinu) potřebovat další a další pomoc. Budou nepřímo ubírat síly těm, kteří jsou silnější. A přece tak jednáme. Již výše mnou uvedený český filosof Emanuel Rádl píše: „Obdivuj, koho chceš, ale buď křesťan, nenapodobuj bezmyšlenkovitě druhé, nesmíš být součástí stáda.“ Jedná se tedy o interiorizované, zvnitřněné hodnoty, které neumíme často ani slovy formulovat. V nejjednodušší podobě se toto uplatňování vzorů (hrdinů) objevuje již v našem dětství, kdy maminka nebo tatínek jednoduše konstatuje: to se u nás v rodině nedělá.

Vzory hrdinů v pohádkách, pověstech, mytologii, v historických eposejích, ale i ve skutečných historických událostech formují naše myšlení. A dostaneme-li se do podobné situace, jako se dostal hrdina, jednáme podvědomě jako on či ona. Reagujeme podle tohoto „starého“ vzoru, který je hluboko uložen v našem podvědomí, který překračuje řeku Léthé i po staletích. To bylo také v podvědomí Michala Velíška, který zasáhl, chtěje pomoci druhému člověku. A to bylo i podstatou reakce třeba jedné z dnešních „hrdinek“, jen třináctileté dívky, která skočila do vody, aby pomohla vytáhnout svého topícího se spolužáka.

Situaci viděli všichni, ona jediná reagovala a nepřemýšlela, zda je to pro ni samotnou nebezpečné. Začal v ní „fungovat“ jakýsi dynamický stereotyp, nepřemýšlela, že to ohrožuje i její život.

J. W. Hegel kdysi napsal, že otrok je člověk, který není ochoten obětovat svou každodenní pohodlnost a štěstí vyššímu ideálu.

Tento přístup je ale v současné době, kdy vše je „post“, trochu směšný. Postmodernismus zdůrazňuje narativní přístup, pluralitu pohledů, emocionalitu a individualismus v našem rozhodování. Jednoznačně antisystémový přístup. Multikulturalismus zdůrazňuje pluralitu hodnotových systémů, ale přesto někde v našem podvědomí - alespoň v tom, které má většina lidí patřících do této euroatlantické civilizace - dřímá v hloubce (slovně často nereflektované) přikázání Desatera: Nezabiješ a co sám nemáš rád, nečiň bližnímu svému, či miluj bližního svého, jako sebe samého. Helena Klímová říká, že ta poslední varianta tohoto přikázání plně odpovídá tomu, co nazýváme v současnosti psychickým zdravím.

Všichni, co zde dnes přednášíme, jsme dostali jakési zadání své koncepce pojetí hrdinského činu. Mně bylo řečeno, abych mluvila o hrdinství z pohledu toho, kdo „píská“ to, co je či není správné. V angličtině se takovému člověku říká whistlerblower. Ve slangu vězeňském totéž slovo znamená „práskáč“ - člověka, který udává, vypovídá proti druhým, aby na podkladě toho získal určité výhody. To je jen přenesené. Původně toto slovo znamená piště, vůdce stáda či skupiny, tedy člověka, udávajícího tónem píšťalky směr, kterým se půjde. Toto pojetí pojmu whistlerblower je podstatné pro oslavu činů těch, kteří svým jednáním udávají tón pro jednání druhých. Čin zdánlivě ještě malé holčičky ovlivní její další spolužáky. Mluví se o něm a bude mluvit a až oni se jednou dostanou do podobné situace, budou jednat podvědomě a pak i vědomě, jako jednala ona. A dodatečně budou teprve uvažovat o nebezpečí, do kterého je mohla jejich reakce dostat. A nemusí se jednat jenom o boj s živly, jakými je voda, oheň, bouře ... ale i o reakce ve zcela lidských (ve smyslu společenských) situacích, které jsme si sami sobě jako lidé přivodili. Pak teprve do popředí vystoupí druhé pojetí pojmu whistlerblower, pojetí člověka, který určuje to, co je správné a píská každý faul v našem chování.